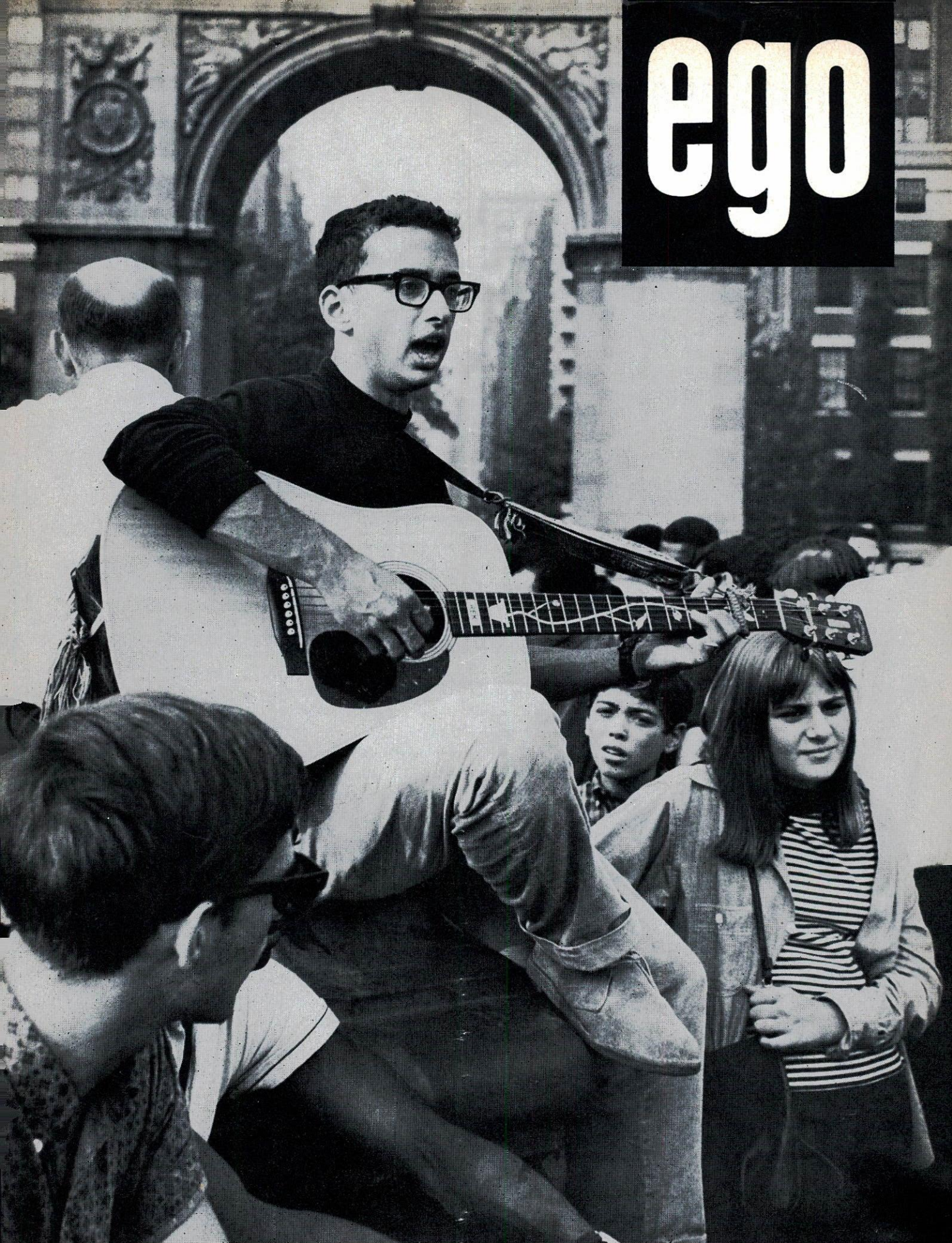

ego

DEZE MAAND

H. Lips: In de greep van het geweld (2). Pagina 4 en 5
Bert Vuijsjes: Miles Davis en de kritiek. Pagina 6 en 7
N. Haasbroek: Satire, ja of nee? Pagina 12 en 13

Tsjechoslowakije

Op het ogenblik dat deze regels worden geschreven (27 augustus) zijn de resultaten van de onderhandelingen in Moskou nog niet bekend. Waarschijnlijk komt er een compromis uit de bus maar zeker is dat niet en over de inhoud van een eventuele overeenkomst is nog niets medegedeeld.

Het is dus moeilijk om een oordeel over de situatie te geven. Velen hebben in de afgelopen dagen ongeremd hun emoties tot uiting gebracht en de verslaggeving door radio en televisie was daar als regel uitstekend bij aangepast. Allemaal heel begrijpelijk overigens maar we zullen weer verder moeten en behoren ons dan af te vragen wat de betekenis is van de gebeurtenissen en welke invloed zij kunnen hebben op de naaste toekomst.

Natuurlijk is een redactie-artikel te kort voor zo'n beschouwing maar we willen toch graag een enkele opmerking plaatsen. Wij hebben in dit blad eerder de gedachte ontwikkeld dat voor een oplossing van de grote wereldproblemen een verdergaande samenwerking tussen communistische en westerse landen noodzakelijk is. De werkelijke vraag die nu oprijst is of deze samenwerking na de inval in Tsjechoslowakije nog mogelijk is. Een definitief antwoord kan pas worden gegeven na het bekend worden van een eventueel compromis, maar toch kan er ook nu al wel wat over worden gezegd.

Het is goed daarbij heel koel voor ogen te houden dat een weigering tot samenwerking de wereld waarschijnlijk in de toekomst aan de rand van een derde wereldoorlog zal brengen. Het is niet nodig om daardoor in een paniekstemming te geraken maar het is wel wenselijk er heel goed rekening mee te houden. Verder lijkt het me goed om duidelijk in te zien dat de inval in Tsjechoslowakije veel meer met paniek-voetbal te maken heeft dan met weloverwogen politiek. De grote verdeeldheid in het communistische kamp is daarvan het bewijs. In wezen uit zich hier een werkelijk kernprobleem van een verdergaande communistische ontwikkeling: hoe kan een communistische maatschappij-ordening worden gecombineerd met de altijd weer opduikende menselijke wil tot individuele vrijheid.

Ik heb het gevoel dat de Russen zelf maar al te zeer bij deze problematiek zijn betrokken, getuige de koersveranderingen sinds 1956, maar in paniek geraken als in één van de door hen beheerste landen op dit gebied initiatieven worden ontwikkeld. De Russen zijn niet zo zeer tegen een zekere liberalisatie maar zij willen zelf het tempo daarvan, en de grenzen, nauwkeurig aangeven.

Voor hen was Tsjechoslowakije een uit de handen lopen van een proces waarvan ze zelf overigens niet geheel afkerig zijn. En als praten dan niet helpt dan wordt gegrepen naar de beproefde methoden van de machtspolitiek. Wie eerlijk is zal moeten toegeven dat Rusland niet het enige land ter wereld is dat, als het dat nodig oordeelt, bereid is machtspolitiek toe te passen.

Maar juist omdat de inval in Tsjechoslowakije heeft aangetoond dat de democratisering en de liberalisering tot diepgaande meningsverschillen in het communistische kamp aanleiding geven zal een ongenueanceerd zich afwenden van de westerse landen, ook voor Tsjechoslowakije zelf, een verkeerde politiek zijn. Integendeel, onze omgang met de communistische landen zal zodanig moeten zijn, dat het proces van democratisering en liberalisering, tegen de behoudende krachten in, zijn beste kans krijgt. Waarschijnlijk is dan een houding van kritische samenwerking de beste opstelling. Dat sluit overigens verontwaardiging over concrete gebeurtenissen niet uit.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

*No. 6 — september 1968
7de jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Cooherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

Leni Kortland
Nico Haasbroek
Wim Jesse
Bob van Opzeeland
Peter J. Morée
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 6,— per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling

*Bij de voorplaat:
Greenwich-village New York. Op
zondag wordt daar door de jeugd
spontaan gemusiceerd. Deze jonge-
man boeit — zo te zien — zijn gehoor.
(Foto Leonard Freed.)*

BUENOS AIRES — In Zuid-Amerika heerst grote opwinding over het aantal meldingen van vliegende hotel-activiteiten. Gisteren stelde een Chileense natuuronderzoeker zijn wetenschappelijke reputatie op het spel door te verklaren, dat hij inmiddels een schotelvormig voorwerp heeft waargenomen dat was verdwenen en van

RED.

ge- van duizenden Indianen
Een eer

(Van onze correspondeur)
INCHEN, woensdag,
 van de kring Oost-
 Nederlandse Katho-
 lieke, Restaurant
 (Gros), de heer J.
 ritiek gevele
 zen en kar
 et karakter
 hebben a.

N BRAZILIË

ZOLDEN

Zouden

DUIZENDEN

INDIANEN

INDIANEN

JIN GEDOO

RIO DE JANEIRO, zat

ANP) — In Brazilië zijn 1
ten van de voormalige

voor bescherming van de
men gearresteerd op besc
ving van moord en gewe

ging. De dienst, die onlangs
geheven en is vervangen

een nieuwe instelling, zou
antwoordelijk zijn voor de

Een ec

In de greep van het geweld (2)

In mijn vorige artikel heb ik gesteld dat — binnen door mij aangegeven grenzen — het gebruik van geweld, in individuele relaties, als zelfverdediging of als bescherming van anderen, acceptabel is. Ik heb toen reeds gewaarschuwd dat men deze uitspraak niet zonder meer kan overbrengen naar het vlak van nationale en internationale groeperingen. Ik wil in dit artikel vooral ingaan op de betrekkingen in nationaal verband, in een laatste artikel komen dan de internationale betrekkingen aan de orde.

In alle beschaafde landen — of ze nu 'kapitalistisch' of 'communistisch' zijn georganiseerd, is het — meen ik — een uitgemaakte zaak dat de bescherming van de individuele burgers en het handhaven van de algemene orde een taak is van de overheid, die daarvoor bepaalde instituten — politie en justitie — in het leven heeft geroepen. Het gebruik van individueel geweld is dan ook slechts toegestaan in noodgevallen waarin een beroep op de politie niet of niet direct mogelijk is. Ik mag verwijzen naar het voorbeeld dat ik daarvan in mijn eerste artikel heb gegeven. Daarnaast is het gebruik van individueel geweld alleen toegelaten — en soms zelfs verplicht — in geval de politie een beroep doet op burgers om haar in een bepaald noodgeval te assisteren. Het 'spelen van eigen rechter, met gebruikmaking van geweld' is, voor zover mij bekend, in alle beschaafde landen, en terecht, verboden. Het optreden van niet-legale 'knokploegen' is bijna altijd een teken dat er met de bestaande orde iets aan de hand is!

Met deze uitdrukking komen we op een netelig terrein, waarop juist in onze tijd het gebruik van geweld binnen de nationale groepering opnieuw aan de orde is gekomen.

Ongetwijfeld, het handhaven van de bestaande orde, eventueel met gebruikmaking van geweld, is een taak van de overheid. Maar daarbij komen vanzelfsprekend twee uiterst belangrijke vragen aan de orde, nl. wat is de inhoud van die bestaande orde en wie is die overheid die deze orde meent te mogen handhaven?

Zolang men onder bestaande orde, en de handhaving daarvan, alleen verstaat het handhaven van de openbare veiligheid, d.w.z. de regeling van het verkeer, de bestrijding van vuur- en waterlast, de bestrijding van de misdaad enz., dan zal er weinig verschil van mening ontstaan over de wenselijkheid en de noodzakelijkheid daarvan.

Maar het handhaven van de openbare orde gaat altijd veel verder dan alleen deze zaken, men verstaat er ook onder het al of niet toelaten van seksuele gedragsvormen, het al of niet toelaten van demonstraties, het al of niet toelaten van stakingen, de controle op de wettelijk al

of niet toegelaten vrijheid van vereniging, vergadering, meningsuiting enz.

En daarmee is duidelijk dat de openbare orde heel nauw samenhangt met de ordening van het politieke, economische en sociale leven in een bepaalde nationale groepering. Dat betekent dat in de openbare orde ook is opgenomen de handhaving van de politieke, economische en sociale orde, ook als deze laatste wordt gekenmerkt door onvrijheid en sociale onrechtvaardigheid. De overheid die deze orde wil handhaven kan bovendien op zeer verschillende wijzen aan de macht gekomen zijn, zij kan de macht hebben gekregen als resultaat van een democratische, algemene verkiezing, zij kan die macht zelf hebben 'gegrepen' als onderdeel van een politieke of sociale opstand, zij kan de macht hebben 'gekreken' na een militaire rebellie enz.

De vraag die daarmee rijst is of gehoorzaamheid aan de overheid die de bestaande orde verdedigt een vanzelfsprekende zaak is. Ik heb de neiging om deze vraag met neen te beantwoorden. Vanzelfsprekend lijkt het me allerminst. In de vele variaties die de bestaande orde en de haar verdedigende overheid kan aannemen komt vanzelf de vraag naar de redelijke en zedelijke aanvaardbaarheid van orde en overheid in een bepaalde concrete situatie naar voren.

Uiteraard zal iedere overheid bepalingen uitvaardigen waarin gehoorzaamheid aan haar gezag wordt voorgeschreven en waarin op ongehoorzaamheid straffen worden gesteld. Formeel zal gehoorzaamheid dus altijd worden geëist, maar de burgers zullen slechts aan deze eis kunnen gehoorzamen als zij menen dat dat redelijk en zedelijk verantwoord is. Soms zal dat antwoord 'neen' moeten zijn. Een duidelijk voorbeeld daarvan is het 'neen' dat de beste Nederlanders in oorlogstijd aan de Duitse bezettende overheid gaven. De vraag van de gehoorzaamheid geldt echter niet alleen t.a.v. een bezettende overheid, in wezen duikt zij op bij iedere overheid die, naar het oordeel van de burgers of een deel daarvan, de redelijke en zedelijke maatstaven te buiten gaat.

Deze maatstaven hebben betrekking op de menselijke rechten en ik meen dat ze in de volgende punten kunnen worden samengevat:

— De overheid zal de persoonlijke veiligheid der burgers op een redelijke wijze moeten waarborgen.

— De inspraak van de burgers in het staatsbestel en het regeringsbeleid zal voor de burgers op een politiek en psychisch bevredigende wijze moeten worden gerealiseerd.

— De overheid zal vrijheid van meningsuiting zowel mondeling als schriftelijk moeten garanderen.

— De overheid zal een redelijk welvaartsniveau voor de burgers moeten nastreven en er daar bij zorg voor moeten dragen dat de verdeling van die welvaart over de burgers zedelijk verantwoord is d.w.z. dat grote verschillen tussen rijkdom en armoede worden vermeden.

— De overheid zal een buitenlandse politiek moeten voeren die de eisen gesteld aan het binnenlands beleid ook zoveel mogelijk in internationaal opzicht ingang doen vinden omdat alleen op deze wijze, ook internationaal gezien, veiligheid en welvaart, te bereiken is.

Wellicht zullen sommige lezers zich afvragen of, als men deze maatstaven aanlegt, er nog wel één overheid is te vinden aan wie men gehoorzaamheid verschuldigd zou zijn. Ik heb in het bovenstaande er al op gewezen dat ik die gehoorzaamheid ook niet zo vanzelfsprekend vind maar wel is het natuurlijk juist om te erkennen dat het, ook nationaal gezien, voor de meeste volkeren een heel lange weg is om tot realisering van bovengenoemde eisen te komen, zodat als regel niet de vraag is of aan deze eisen is voldaan maar of de overheid en de door haar verdedigde orde een oprecht en doelgericht streven vertegenwoordigen om tot een realisering van deze punten te komen.

In het algemeen meen ik dat in de democratisch-westerse landen en in de Oosteuropese communistische landen er politiek belangrijke processen in ontwikkeling zijn die tenderen in de richting van een realisering van genoemde eisen. Ik beweer niet dat de regeringen van al die landen dat zo graag willen en ik ben me er ook van bewust dat er vele en belangrijke tegenkrachten zijn maar toch meen ik dat de ontwikkeling in deze richting is. Het is daarbij duidelijk dat in de westerse landen de grote sociale ongelijkheid vooral de handicap is terwijl in de communistische landen een tekort aan persoonlijke vrijheid en vrije meningsuiting en een te laag welvaartsniveau de hindernissen zijn. Hoewel in beide grote en belangrijke groepen van naties het vigerende politieke en economische stelsel een grote invloed heeft in het ontstaan van de handicaps lijkt mij een ontwikkeling in dezelfde richting onweerlegbaar.

Op deze grond lijkt mij een verder samengaan van de democratisch-westerse landen en de Oosteuropese communistische landen in de toekomst onafwendbaar. Mocht het daar toe niet komen dan geraken we waarschijnlijk t.z.t. in een derde wereldoorlog.

Het verzet dat men in deze landen aantreft, de negers in de U.S.A., de revolte in Tsjechoslowakije, de in beide groeperingen voorkomende demonstraties van studenten, hebben niet tot taak de overheden omver te werpen maar om deze te dwingen verdere voortgang te

maken in de richting van bovengenoemde eisen.

Dit verzet heeft m.i. een grote betekenis omdat in beide kampen conservatieve krachten, die maar al te vaak invloed in de overheid weten te verkrijgen, de ontwikkeling trachten tegen te gaan. Indien dit verzet echter niet zijn grenzen weet, ontstaat in de democratisch-westerse landen het gevaar van het ontstaan van min of meer fascistische tegenkrachten en in de Oosteuropese communistische landen het gevaar van het herrijzen van Stalinistische reacties. Daarom houdt het spelen met het vuur van het oppositioneel geweld in beide kampen grote gevaren in zich. Ik heb echter de indruk, op grond van het aanwezig zijn van sterke overheden, dat dit gevaar als regel op het juiste ogenblik de kop ingedrukt zal kunnen worden. (Voor de goede orde zij erop gewezen dat het bovenstaande werd geschreven voor 21 augustus d.w.z. voordat het liberaliseringsproces in Tsjechoslowakije door de Sowjet-troepen de kop werd ingedrukt. Hoe verontwaardigd en teleurgesteld we ook door dit feit mogen zijn en hoezeer het wel ligt in de komende tijd de toenadering tussen oost en west in de weg zou staan, toch blijft m.i. het bovenstaande in wezen juist.)

Buiten de twee grote, genoemde, groeperingen van naties is de toestand heel wat minder florissant en labiel. We willen daarbij wijzen op drie punten waarop dit betoog zich zal moeten toespitsen:

- De fascistisch-militaire overheden in Griekenland, Spanje en Portugal.
- De dictatoriale 'blanke' overheden van Rhodesië en Zuid-Afrika.
- De militair-dictatoriale overheden van een aantal landen in Z.-Amerika.

Ik wil uiteraard niet alle genoemde landen over één kam scheren, maar toch moet worden gezegd dat in al deze landen van een ontwikkeling in de richting van de door mij genoemde punten voor het grootste deel van de bevolking weinig of geen sprake is. Het is dan ook voor mij vooral in deze landen dat zich de vraag naar de geoorlooftheid van verzet en revolutie en naar het gebruik van geweld voor doet.

Kernpunt van de feiten is dat in al deze landen de gehele bevolking of een groot deel daarvan bewust wordt onderdrukt of in mens-onterende armoede wordt gelaten en dat de overheden zich tegen ontwikkeling in andere richting met geweld verzetten.

De cardinale vraag is dan: heeft een bevolking of een deel ervan dat door zijn regering de inspraak en vrijheid van meningsuiting wordt onthouden en/of in een toestand van sociale armoede wordt gelaten het recht die regering de gehoorzaamheid op te zeggen en over te gaan tot verzet? Ik meen dat deze vraag moreel bevestigend moet worden beant-

woord. Natuurlijk geldt dat eerst als normale wegen, parlementaire middelen, om tot een betere ontwikkeling te komen falen maar kenmerkend voor de door mij genoemde landen is nu juist dat het de overheid zelf is die deze normale wegen blokkeert.

Het is bewonderingswaardig als de leiders van dat verzet dan trachten geweldloze wegen te bewandelen, zoals dat door Marten Luther King in de Verenigde Staten is geprobeerd. Maar in de U.S.A. hadden Luther King en zijn aanhangers het grote voordeel dat zij de Federale Regering voor een deel niet tegenover zich maar naast zich vonden. In de door mij genoemde landen is het als regel zo dat juist de overheid in iedere vorm van verzet, ook als het geweldloos is, met geweld de kop indrukt. Als in zo'n situatie tenslotte de onderdrukten of achtergestelden zelf naar vormen van gewelddadige revolutie grijpen dan lijkt mij dat uit een moreel oogpunt te rechtvaardigen.

Natuurlijk houdt deze weg grote gevaren in, geweld roept weer nieuw geweld op en er is een grote kans dat belangrijke delen van de bevolking in plaats van vrijheid of welvaart te veroveren in de revolutionaire bewegingen en tegen-bewegingen zullen ten onder gaan. Wie het gewelddadig verzet begint of ondersteunt neemt een geweldige verantwoordelijkheid op zich.

Er dreigen ook gevaren van buiten, er is een niet geringe kans dat zulke verzetbewegingen worden meegezogen in politieke stromingen waarbij ze van oorsprong niet thuis behoren. Maar ook dat kan van vele kwaden het minst kwade zijn. Mijn stellingname is dat ik in bepaalde concrete situaties het uitroepen van gewelddadige revolutionaire situaties niet bij voorbaat moreel verwerpelijk acht.

Ik meen bovendien dat we er met de wereld-situatie zoals die nu is op moeten rekenen dat dit soort revoluties in de komende jaren steeds meer zal voorkomen.

Hoewel ik dus meen dat regeringen van staten er naar moeten streven om een ontwikkeling in de richting van de door mij genoemde vijf punten te bevorderen en dat dan oppositioneel geweld werkelijke schade kan aanrichten juist door het wakker roepen van fascistische en stalinistische tegenkrachten, kan ik het oog niet sluiten voor het feit dat in een aantal landen in de wereld de situatie t.a.v. de menselijke rechten onhoudbaar is en dat juist daar de mogelijkheden ontbreken om langs democratische weg iets te bereiken.

Verzet tegen de overheden van zulke landen en als het niet anders kan, gewelddadig verzet lijkt mij dan moreel te verdedigen. Natuurlijk kan men dan betreuren dat het nodig is, maar daar wordt als regel niemand wijzer van.

H. LIPS

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.

Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

Wie iets voelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vult het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

(Voor de Marine geldt een aparte regeling.)

Ondergetekende

.....

.....(naam, voorletters, rang)

Registratienummer

Onderdeel

Gelegerd te

.....

..... (landmacht/luchtmacht)

.....

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Verbond in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

..... Handtekening:

Miles Davis en de kritiek

In het Amerikaanse jazzblad *Down Beat* publiceert Leonard Feather al sinds 1951 iedere twee weken een blindfold (blinddoek) test: spontaan commentaar van een bekend jazzmusicus op platen die hij te horen krijgt zonder dat hem informatie over bezettingen etc. wordt verstrekt. Soms ontaardt zo'n blinddoek test in al of niet succesvol gegis naar namen; vaak hult het slachtoffer zich in diplomatieke vaagheden om vooral geen collega's voor het hoofd te stoten; en af en toe (zoals in het geval van Don Ellis) blijkt een muzikant zonder meer een voortreffelijk recensent, aan wie veel beroeps critici een voorbeeld zouden kunnen nemen.

Blinddoek tests met trompettist Miles Davis blijken stevast uiterst boeiende leesstof op te leveren; niet eens zozeer door Davis' gepeperde taalgebruik (in de keurige DB-kolommen met een groot aantal door streepjes vervangen woorden weergegeven) als wel door de ongezouten manier waarop hij tal van collega's de grond in stampt.

'Dat moet Eric Dolphy zijn — niemand anders klinkt zo slecht! De volgende keer dat ik hem tegenkom schop ik hem tegen zijn schenen. Zet dat maar in je blad. Volgens mij is hij volkomen belachelijk. Hij is een droevige (vies woord),' verklaarde Miles in '64 na beluistering van een plaat met Eric Dolphy, Booker Little en Jaki Byard.

Een opname van Cecil Taylor met altist Jimmy Lyons ontlokte Davis bij die gelegenheid de woorden: 'Zet maar af! Dit is droevig (vies woord), man. Om te beginnen hoor ik een stel Charlie Parker-clichés, die er absoluut niet in passen. (...) Het is Cecil Taylor, niet waar? Het kan me niet schelen door wie hij geïnspireerd is. Die (vies woord) stelt helemaal niets voor.'

Deze zomer nam Feather Miles Davis opnieuw een blinddoek test af, waarbij het opviel dat de trompettist veel waardering had voor popgroepen als 'The Electric Flag' en de 'Fifth Dimension'. Zijn jazz-collega's kregen het echter nog even hard te verduren als vroeger.

Over de Thad Jones-Mel Lewis big band: 'Je hoort zulke arrangementen niet voor blanke jongens te schrijven... (neuriet). Dit is helemaal niets. Om te beginnen wanneer een band met zo'n bezetting een arrangement (vies woord), vooral de saxofoons, (...) Die jongens hebben geen muzikale geest — ze spelen alleen maar wat er staat. Ze weten niet wat die noten betekenen.'

Over een Sun Ra-opname uit '56: 'Dit moet uit Europa komen. Wij zouden nooit zulke (vies woord) spelen. Het is droevig. (...) Waarom moet dat op een plaat? Waar dient het voor? Denk je dat er iemand is die dit aanvoelt? Zelfs de blanken voelen zich nog niet zo rot.'

En over trompettist Don Ellis: 'Hij is geen solist. Ik bedoel, het is een aardige jongen en zo, maar voor mij is hij ge-

woon de zoveelste blanke trompettist. Hij kan niet op een akkoord spelen, hij kan totaal niet met gevoel spelen. Ik denk dat ze daarom al die (vies woord) met maatsoorten uithalen.'

Bij al die meedogenloze kritiek op zijn collega's heeft Miles Davis zelf de laatste vijftien jaar vrijwel niets dan uitbundige lof geoogst. En terecht, want hij is niet alleen vrijwel onafgebroken de lieveling van het grote jazz-publiek geweest met alle financiële voordelen van dien, ook in muzikaal opzicht kunnen zijn verdiensten moeilijk worden overschat.

Leerjaren

Na zijn leerjaren bij het Charlie Parker kwintet was Miles in '48-'49 een van de drijvende krachten in het 'Birth of the Cool' nonet dat met in totaal twaalf 78-toeren-plaatkantjes en twee club-engagementen de muzikale basis wist te leggen voor de hele latere West-Coast-rage. Davis zelf maakte zich al gauw los van de cool-beweging en begon tussen '50 en '55 (zijn moeilijkste periode) met plaatsessies van wisselend niveau te werken aan de ontwikkeling van het genre dat in de tweede helft van de jaren vijftig de toon zou gaan aangeven: de hard bop.

Rond '55 begon voor Davis het financiële succes. Zijn kwintet met John Coltrane werd een van de best betaalde groepen in die voor de hele jazz nogal lucratieve periode, zonder dat Miles daarvoor hoefde af te wijken van zijn eigen muzikale voorkeur voor snelle bop-originals en standaard-songs uit het

JAZZ

Amerikaanse musical-repertoire. In 1957 begon zijn hernieuwde samenwerking met Gil Evans (een van de arrangeurs voor het nonet), waar prachtige — en lucratieve periode, zonder dat Miles ahead' en 'Porgy and Bess' uit voortkwamen.

Hoewel Davis zijn muzikale vertrekpunt, de bebop, nooit helemaal heeft losgelaten, ging hij tegen '60 toch een rol van betekenis spelen bij de ontwikkeling van de nieuwe muziek, waar ondanks de veelheid van etiketten (the new thing, avant garde, free jazz etc.) nog steeds geen bevredigende term voor is gevonden.

Met zijn sextet-plaat 'Kind of blue, introduceerde Miles het improviseren op reeksen in plaats van akkoordenschema's. Zijn toenmalige sideman John Coltrane zou dit procedé later als leider van een eigen kwartet uitbouwen tot een heel nieuwe vorm van jazz. In 1963, toen drummer Tony Williams bij Miles kwam, werd het Davis kwintet bovendien een van de eerste jazzgroepen, die

het vaste metrum — tot dan toe een heilige koe voor alle jazzmusici — aanzienlijk vrijer ging interpreteren.

De laatste vier jaar is de bezetting van Miles' kwintet (Wayne Shorter tenor, Herbie Hancock piano, Ron Carter bas, Tony Williams drums) op wat tijdelijke vervangingen na niet meer gewijzigd, en terwijl zijn succes bij het grote publiek voorlopig onverminderd voortduurt, begint er bij de harde kern van jazzkenners voor het eerst in vijftien jaar iets als twijfel over zijn muzikale prestaties te ontstaan.

Sinds '65 zijn van dit kwintet vijf langspeelplaten verschenen, en daarop wordt gaandeweg steeds duidelijker dat Miles — misschien wel voor het eerst sinds hij in de jaren veertig als leider begon — met zijn groep niet langer oorspronkelijke muzikale ideeën realiseert, maar daarentegen wat krampachtig allerlei modieuze jazz-stromingen probeert na te volgen.

Het kwintet dat op de LP 'ESP' uit '65 nog een duidelijk eigen opvatting van de jazz à la Coltrane liet horen, is sindsdien gedegenerend tot een groep die niet verder komt dan slappe afreksels van andermans stijlen. Tenorist Wayne Shorter, die het grootste deel van Miles' tegenwoordige repertoire op zijn naam heeft staan, lijkt in hoge mate verantwoordelijk voor die ontwikkeling.

Shorter speelt buiten het Davis kwintet een rol van enige betekenis in de clan van musici, die voor het merk Blue Note al sinds een paar jaar hele reeksen LP's maakt met een soort halfslachtige, synthetische avant-garde-jazz. Via Shorter is een flink stuk van die pretentieuze sfeertjesmakerij ook in de muziek van Miles' kwintet binnengeslopen, maar het spreekt vanzelf dat daarvoor op zijn minst ook de stilzwijgende instemming van Davis zelf nodig is geweest.

Creatief musicus

De trompettist is dit jaar 42 geworden, geen leeftijd waarop je nog veel vernieuwingsdrang kunt verwachten. Het lijkt dan ook niet ondenkbaar, dat het met Davis dezelfde kant uit gaat als een jaar of tien geleden met drummer Art Blakey: een creatief musicus en groepsleider, die met het klimmen der jaren langzamerhand verstart en de muzikale leiding van zijn combo dan overdraagt aan een jongere sideman met veel minder persoonlijkheid dan hij zelf bezat.

De nieuwste LP van het Davis kwintet, 'Nefertiti' (CBS S 63248), past helaas geheel in de hierboven aangegeven ontwikkeling. De zes stukken op de plaat bevatten werkelijk geen enkele verrassende muzikale gedachte. Stomvervelende motiefjes worden onbegrijpelijk vaak herhaald (één Shorter-original bestaat zelfs louter uit thema-herhalingen zonder één solo), terwijl de improvisaties alle kleur en dynamiek van vroegere Davis-LP's missen.

In de ritmesectie heeft het vroegere drum-wonderkind Tony Williams weinig meer over van het gevoel voor dramatiek en het onstuithbare élan van zijn eerste periode bij Miles, terwijl pianist Herbie Hancock vreemd genoeg Lennie Tristano lijkt te willen navolgen zonder daarvoor de intellectuele discipline te bezitten (nog daargelaten of Tristano's opvattingen in de muziek van Davis-Shorter passen). Alles bij elkaar is 'Nefertiti' een LP die weinig hoop wekt voor de toekomst van Miles Davis en zijn kwintet.

Een herinnering aan Miles' glorieuze verleden is de LP 'Somethin' Else', die kortgeleden in een goedkope serie werd heruitgebracht (Blue Note HBST 81595; f 11,90). Hoewel de gelegenhedencombinatie die hier te horen is, officieel onder leiding van altist Cannonball Adderley stond, is het overduidelijk Davis die hier de lakens uitdeelt. De plaat werd gemaakt op 8 maart 1958, een maand voor Miles zijn eerste sextet-LP 'Milestones' met Cannonball en Coltrane opnam.

Vriendelijk spel

De muziek op 'Somethin' Else' houdt ongeveer het midden tussen het klassieke werk van het Davis kwintet uit '55-'56 (o.a. gracieuze song-vertolkingen in medium tempo met vriendelijk spel op ge-

stopte trompet) en de experimenten – vooral op harmonisch gebied – die Davis met zijn sextet zou gaan uitvoeren. Maar belangrijker dan al die historische aspecten is het feit dat hier door vijf musici (Miles, Cannonball, pianist Hank Jones, bassist Sam Jones en drummer Art Blakey) meer dan voortreffelijke muziek wordt gemaakt. Adderley weet op deze plaat zijn gebruikelijke opwindend nog te combineren met intelligente harmonische spelletjes en geraffineerde ritmische acrobatiek (in latere jaren zou hij zijn intelligentie vaak verloochenen om toch maar vooral 'soulful' te klinken). Miles Davis demonstreert hier voortdurend de volmaakte ritmische zekerheid, de volstrekt persoonlijke toonvorming en de schijnbaar vanzelfsprekende melodische continuïteit die de werkelijk groten in de jazz kenmerkt. Een warm aanbevolen plaat.

BERT VUIJSJE

Bandolero

Het was te verwachten — en menig- een voorspelde het al — dat de Amerikaanse filmmakers 'hard' terug zouden slaan. Overbluft als zij waren door het geweldige succes dat de Italianen met hun spaghetti-westerns hadden, waren de Amerikaanse filmproducenten in het begin niet in staat een afdoende remedie te scheppen. Hoe kan iemand ons maak- sel zo vakkundig kopiëren, moet vaak het onderwerp van gesprek zijn geweest in Hollywoodse filmvakkringen.

In ieder geval is het antwoord uit Hollywood op de Italiaanse western-pot- nat toch gekomen. BANDOLERO is de titel van een gloednieuwe western, ge- maakt volgens het procédé dat de Ame- rikanen alleen kennen.

Keihard, vol sfeer, veel gringo's en kwaadwillende Mexicanen, af en toe sen- timenteel geklets en zeer ruige schiet- en knokpartijen vullen dit superkleurige werk van regisseur Andrew V. Mc Laglen, die hiermee zijn debuut maakt als western-regisseur. Een goed debuut, overigens, want scenarioschrijver James Lee Barrett heeft niets nagelaten om van het oorspronkelijke verhaal een degelijk en spannend epos te maken.

Gezegd moet worden dat McLaglen een stel uitstekende en betrouwbare hoofdrolspelers tot zijn beschikking had, die het verhaal waar maakte en het eigenlijk uittilde boven de middelmaat. Al zal Bandolero dan niet direct worden

Afscheid van een dode Dee Gibson: sheriff Juli Robinson (George Kennedy) en Maria (Raquel Welch)

FILMBESPREKING

vergeleken met de 'klassieken' onder de westerns: High Noon en The Big Country, om er maar twee te noemen.

Betrouwbaar stel

Dat betrouwbare stel acteurs en een actrice bestaat uit James Stewart, Dean Martin — twee oude rotten in het western-vak —, George Kennedy en Raquel Welch. Zij vullen elkaar kundig op die plaatsen aan, waar de argeloze toeschouwer bijna ontdekt dat het verhaal niet loopt. Vooral James Stewart is een ware meester in het opvullen van leemtes, die je eigenlijk niet mag verwachten in een western.

De bende van Dee Gibson (Dean Martin) overvalt op keurige en beschaafde wijze een plaatselijke bank in het Wilde Westen. Het is een nette overval, totdat de bankier zijn bank binnenstormt, naar de wapens grijpt en begint te schieten. Dat is teveel van het goeie vinden de mannen van Gibson, ook zij paffen er lustig op los, waarbij de bankier dodelijk wordt gewond. Erger is dat alle bendeleden worden gepakt nog voordat zij de bank kunnen verlaten. Sheriff 'Juli' Robinson (George Kennedy) is hen te vlug af. Hij laat ze opsluiten:

Raquel Welch wordt — hevig tegenspuiterend — door een van de bendeleden weggedragen. En dat tijdens een hevig vuurgevecht met de mannen van de sheriff.

Het lieve leven van Andrew Quint

de plaatselijke rechter veroordeelt hun tot de strop.

Ondertussen is Mace Gibson (James Stewart) op zoek naar zijn broer. Op zijn tocht naar het stadje komt Mace in de barre en droge woestijn de 'hangman' tegen, die praatgraag als-ie is, uitlegt wat zijn edel en eerlijk werk inhoudt. Mace grijpt de hem geboden kans met beide handen en rijdt de volgende morgen als de 'hangman' het stadje binnen om zijn broer te redden. Op waarlijk ingenieuze en — volgens mij nog niet eerder verfilmde manier — wordt de bende door hem geholpen te vluchten.

Mace Gibson, vermomd als beul, beveelt sheriff Robinson dat alle bewoners hun wapens moeten inleveren. Een ware paniek ontstaat als de bende inderdaad weet te vluchten, en passant nemen zij dan alle wapens mee.

Mace Gibson blijft alleen op het schavot achter, niemand bekommert zich nog om hem, iedereen jaagt achter de bende aan. Mace verlaat dan ook de stad, maar krijgt op het laatste moment het idee de bank (opnieuw) te beroven. Tienduizend dollar rijker zet ook hij de achtervolging in om zich bij de bende en zijn broer te voegen.

Regisseur McLaglen heeft prachtig gebruik gemaakt om de vlucht van de bende van Gibson in beeld te brengen. Dat kan ook niet anders met zo'n prachtige natuur als in Amerika. De ook voor de toeschouwer werkelijk beangstigende vlucht door de bergen, waar de bandieten heer en meester zijn, die elke gringo (blanke Amerikaan) vermoorden en hem volledig uitkleden, is schitterend uitgebeeld.

Daarbij valt natuurlijk de enige vrouw in het gezelschap op: miss Raquel Welch, een van 's werelds sexieste vrouwen. Zij heeft een tamelijk grote rol gekregen, hoewel miss Welch nog weinig benul heeft van acteren. Misschien krijgt ze het later door hoe het allemaal precies moet, in ieder geval moet zij nu alleen maar mooi en begeerlijk zijn, en af en toe van mannen beesten maken.

Het slot van Bandolero is wat geforceerd. De sheriff vindt eindelijk de bende van Gibson in een verlaten Mexicaans stadje.

Hij sluit ze op, maar vlak voordat hij weg wil gaan met ze, overvallen de bandieten het plaatsje. Bij het hevige vuurgevecht dat dan plaatsvindt sneuvelen Mace en Dee Gibson. Niet echter voordat zij hun ware ik hebben teruggevonden en zij innerlijk zijn teruggekeerd naar het goede.

Een eigenaardige gang van zaken, die sterker opvalt bij het vergelijken met de spaghetti-western. Daar ontbreekt altijd de mens met al zijn zwakheden en tekortkomingen. De Italianen doen het af met bloed en kogels. De Amerikanen willen nog wel eens sentimenteel, dus menselijk, zijn. En dat is dan misschien het enige verschil. Maar groot.

Het verfilmen van het zogenaamde 'fuiksyndroom' raakt steeds meer in bij geëngageerde Engelse cineasten. Een tamelijk goed voorbeeld van dit fuiksyndroom zit verwerkt in de onlangs al besproken film 'Charlie Bubbles': een rijke ontevreden jonge man die ontsnappen wil in de ruimte.

Zulke mensen maken geen spel van hun leven. Zij gaan er aan onderdoor en proberen te vluchten in het onwerkelijke. Deze mannen weten niet wat zij doen, en zijn te weinig veerkrachtig om zich tegen alles te verzetten; ze laten zich meedrijven op de stroom die toevalig langskomt.

Tot dit soort mannen behoort Charlie Bubbles, maar ook Andrew Quint, die zijn lieve leven verfilmd zag door de 32-jarige Britse regisseur Michael Winner.

I'll never forget what's his name, dat de Nederlandse titel meekreeg: Het lieve leven van Andrew Quint, betoogt dat een reclame-jongen — want daar gaat de film over, de reclame — maar gewoon moet blijven wie hij is, anders berokkent hij zichzelf en — sociaal gezien — ook anderen schade.

Bureau aan puin

Andrew Quint (gespeeld door de jeugdige, doch zeer overtuigende Oliver Reed) loopt op een zekere dag met een bijl op zijn schouder door Londen. Bij het kantoor van zijn baas gekomen, stapt hij vastberaden naar binnen en slaat daar zijn eigen bureau aan puin. Grote hilariteit bij iedereen, het meest nog bij zijn baas, die zo'n ontslagaanvraag nauwelijks serieus wil nemen.

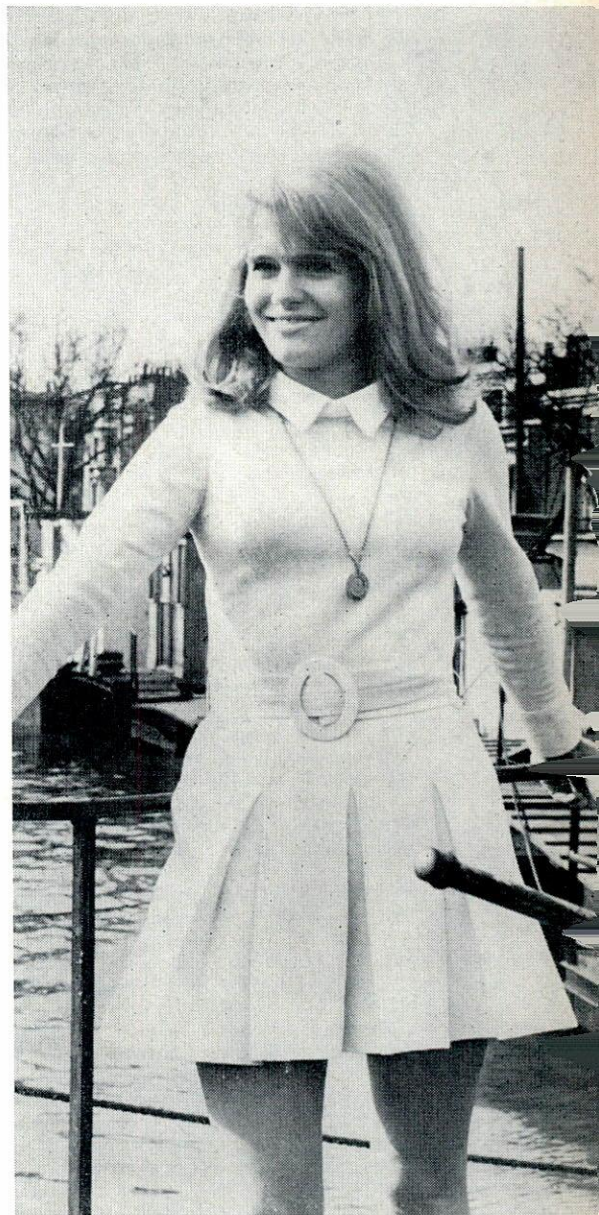
Toch wil Andrew, die als een komeet omhoog is geschoten aan het publiciteitsfirmament, op deze manier alles afbreken wat hij tot nog toe succesvol heeft opgebouwd.

Duidelijk wordt het de toeschouwer wel dat Andrew Quint weer van voren af aan wil beginnen, maar op wat voor manier wordt niet gezegd. Dat is dan de schuld van regisseur Winner, die weliswaar zeer diep op dit onderwerp ingaat.

Romantische droom

Wat Quint zelf wil, is leven als in een romantische droom. Daartoe kapt hij (met de bijl?) alle banden met het vorige bestaan, gaat samenleven met een alleraardigste vrouw (Carol White), die zich zo aan hem hecht dat zij stralend verliefd wordt. Maar ook dat mag niet zijn, zij komt om bij een auto-ongeluk.

Altijd doen wat je graag wilt, kan niemand. Ook Quint niet, hij ervaart het op pijnlijke wijze. Hij mist ook de capaciteit om echt gelukkig te zijn, hij mist zelfs op pijnlijke manier in een knokpartij zijn tegenstander.

Carol White, de lieve vrouw, die Andrew Quint probeert in te palmen.

Dan besluit hij — mede gesteund door zijn baas (Orson Welles) het oude handwerk in de reclame weer ter hand te nemen.

Quint probeert te vluchten uit de werkelijkheid, maar als zovelen voor hem, ook hij struikelde en moest zich schikken in zijn leven.

P. J. MORÉE

Feijenoord wil weer kampioen worden

Het verhaal wordt eentonig. Ajax voor de derde achtereenvolgende keer landskampioen. Amsterdam raakt verwend. De supporters van de rood-witten uit de laaggelegen Watergraafsmeer accepteren eigenlijk geen slechte uitvoeringen meer. Men verwacht iedere keer een glanzende prestatie.

In Rotterdam, dat enige jaren terug in Feijenoord een haast niet te kloppen ploeg had, wordt men onrustig. Feijenoord drie keer achter elkaar tweede in de race om de 'Gouden appel.' Men eist gewoon revanche. De hegemonie van de Amsterdammers moet gebroken worden. De eis luidt: in deze competitie moet het hoofd van Ajax vallen. Want anders?

'Anders valt mijn hoofd,' zegt Feijenoord-manager Guus Brox laconiek. 'Ik weet het. Alhoewel er op onze prestaties niets valt aan te merken — tweede worden is toch echt zo slecht niet — duldt men dit niet langer meer. Supporters zijn hard. Ze willen het onderste uit de kan.'

Emoties

In Rotterdam heeft het gedurende de afgelopen transferperiode gedreund van de emoties. De club van Zuid deed de knip van de beurs. Nog nimmer tevoren investeerde Feijenoord zoveel geld in nieuwe krachten. Eerst haalde men Laszlo Kocsis helemaal uit de VS, daarna zoog Brox nog Van Hanegem en Treytel van het failliete Xerxes/DHC weg en verloor het Utrechtse DOS zijn goalgetter Wery. Dit viertal kostte de Amsterdammers f 750.000,-. 'Een hoop geld, dat zeker, en het was gestegen tot zeker een miljoen als we een Dullens van Sittardia of Warnas van Go Ahead nog hadden kunnen kopen,' zegt Guus Brox.

De manager van Feijenoord staat bekend als een ijskouwe. Vrijwel nooit bemerk je bij hem iets van emotie. Vlak na de verloren wedstrijd tegen Ajax — de 1-0 overwinning die de Amsterdammers uiteindelijk de titel opleverde — zei Brox: 'We hebben deze wedstrijd verdiend verloren. We misten capabele aanvallers. Als je zo voetbalt als vandaag verdienen je het niet om kampioen te worden.'

Die woorden, een dag later in alle kranten verschenen zetten kwaad bloed in Rotterdam. Al te vurige supporters eisten het hoofd van Brox. Nu vertelt hij: 'Dat blijf je houden. Trainers en managers zijn altijd de zondebok. Dat is al jaren zo. Na mijn periode als administrateur ben ik nu vier jaar manager. Het eerste jaar werden we meteen kampioen. De reacties waren bijzonder prettig. Ze liepen met me weg. De afgelopen drie jaar driemaal tweede. Dan laten ze je vallen. En eerlijk, ik had zelf ook liever een eerste plaatsje in deze rij willen zien.'

SPORT

Aureool

Maar Feijenoord wil het aureool van eeuwige tweede nu toch van zich af schudden. Met de aankoop van deze vier zeer kostbare spelers is dat aangetoond. Maar bezit Feijenoord dit komende seizoen dan wel de kracht om Ajax te wippen. Brox, met naast zich een aandachtig luisterende trainer Peeters, durft op deze vraag geen duidelijk antwoord te geven.

'Niemand kan met zekerheid zeggen of we de hegemonie van Ajax, die voor ons langzamerhand wel een obsessie wordt, zullen doorbreken. Wel is het ons streven. Vandaar deze financiële krachttoer. Vorig jaar begon Feijenoord de race verbluffend. Ruim tien wedstrijden bleef de ploeg ongeslagen. De afstand met Ajax werd groter en groter. Toen de beslissing moest vallen en Feijenoord Ajax definitief had kunnen terugwerpen stakte de Rotterdamse machine.

Brox meent: 'Vorig jaar hadden we te weinig topspelers. De kern was te klein. Slechts een dertien spelers waren geschikt om in het eerste elftal te spelen. Moulijn en Kindvall gingen door de knieën. Toen

zij hun vorm kwijt raakten hadden we geen adequate vervangers achter de hand. Voor dit seizoen hebben we op z'n minst zestien spelers van wie we op aan kunnen. Van Hanegem en Wery hebben het materiaal voor de voorhoede versterkt. Bovendien en daar wil ik beslist op wijzen komt het de concurrentie ten goede. En dat moet je hebben want als spelers zeker van hun plaats zijn verslapt de aandacht en doet dat afbreuk aan hun prestaties. Gevolg: het gehele team gaat minder spelen.'

Lieveling en pupil

Coen Moulijn, jarenlang de lieveling van het Rotterdamse publiek en pupil

Het duo dat Feijenoord-manager Brox trouw terzijde staat. Links: trainer Peeters; onder: oud-speler-bestuurslid Van Kerkum.

van oud-voorzitter Kieboom is op z'n retour. In de eerste de beste wedstrijd tegen MVV was de frêle linksbuiten al niet opgesteld. Men vond dat de vorm van Coentje nog niet op peil was. Brox: 'Ja zoiets is hard. Dat wel. Maar eens komt voor iedereen het einde. Trouwens Coen heeft me al vaak gezegd dat we naar een ander moesten uitkijken. Vandaar de aankoop van Wery. In het verleden waren we gebaat met drie, vier acties van Coen in een wedstrijd. Dat kon de beslissing brengen. Tegenwoordig vraagt het voetbal een ander soort speler. Goed, je komt er met knokkers niet, maar een, twee of zelfs drie heb je toch wel nodig. Bovendien, Coentje is al 31 en iedere voetballer beseft dat na z'n dertigste de tuimeling snel gaat.'

Feijenoord verschijnt dit jaar met een

ander elftal. Het is duidelijk dat de leiding gezorgd heeft voor meer lichaamskracht in de ploeg. Spelers die niet schrikken van een wilde actie van de tegenpartij. In het verleden stond Feijenoord bekend als een technisch zeer begaafde, maar ook angstige ploeg. Geen speler kon er eens heerlijk voor knokken. Toen Hans Kraay — die nu met voetballen is gestopt — naar Feijenoord overstapte werd dat beter, maar op dit moment bezit Feijenoord in Laseroms, Israel, Wery en Van Hanegem meer potige jongens.

Mannetjesputters

Brox zegt daarop: 'Daar hebben we ook zeker naar gezocht. De ontwikkeling van het voetbalspel heeft ons tot die stap genoodzaakt. Kijk eens naar Engeland. Daar zijn het mannetjesputters. Als continentale ploeg kom je er vrijwel niet aan te pas. Goed, ik ben ervan overtuigd dat het publiek goed voetbal wil zien, maar ik ben er meer van overtuigd dat datzelfde publiek alleen maar naar het stadion komt als je wint. Heus, men vindt het tegenwoordig niet zo erg meer als een tegenstander vakkundig gevloerd wordt. Vroeger zou men zo'n wildebras uitfluiten. Tegenwoordig zit men te gniffelen als een speler van hun favoriete ploeg een dergelijk kunstje uithaalt.'

Het is dit jaar voor Feijenoord erop of eronder. Manager Brox en trainer Peeters beseffen dat terdege. Het geldt dat met zoveel scheppen in het nieuwe materiaal is gestoken, moet er toch uitkomen. Een paar wedstrijden spelen in de Europa Cup zou de kas aardig kunnen spekken.

Brox: 'Ajax heeft de wind nu mee. Als het dit jaar een beetje geluk heeft en ze spelen een wedstrijd of drie voor de Europa Cup, hebben ze die verbouwing van hun stadion er dik uit. Heus, de woorden van de ex-paeres van DWS, Solleveld, zijn waar. 'Zonder Europa Cup geen goed voetbal.' Dat is een enorme bron van inkomsten Want weet je wat ons nekt, die transfersommen. Die zijn in Nederland veel te hoog. Daarbij nog eens salarissen die er niet om liegen. Want als je je spelers niet betaalt, lopen ze weg. Clubliefde bestaat niet meer. Als ze ergens meer kunnen verdienen, verdwijnen ze. Logisch, dat wel, maar jammer. Want als je een speler vanaf zijn jeugd jaren hebt opgeleid steek je er een massa geld in. Daarom moeten we hier in Nederland oppassen. Doen we dat niet, dan gaat het betaalde voetbal hier kapot.'

Op het moment dat we dit schrijven moet de voetbalcompetitie nog beginnen. Als deze EGO verschijnt is het half september. We zijn benieuwd of Feijenoord op dat moment Ajax al achter zich heeft.

WIM JESSE

Satire, ja of nee?

'Wij maakten ons programma volgens één norm: wij zouden alles wat ons ergerde en verontrustte, wat ons komisch leek of onzinnig, zo helder, hard en duidelijk mogelijk zeggen volgens geen andere maatstaven, regels, verklaringen, voorzichtigheden, afstanden, vooroordelen en principes dan de onze. We hebben daarbij beseft dat satire niet anders dan weinig genuanceerd kan zijn, maar we hebben wel geprobeerd altijd eerst genuanceerd na te denken en daarna pas de punt te slijpen. Soms lukte het denken niet, soms het slijpen.' Dit is een passage uit het voorwoord van 'Zo is het toevallig ook nog 's een keer', drie seizoenen 'Zo is het...' in teksten en foto's. Een bloemlezing die vlak na 30 maart 1966 verscheen. Daarmee was de satire op de televisie — na een woelige periode — ten grave gedragen. Zo nu en dan lijkt zij even te herleven. Het Hoepla-interview met Jan Cremer droeg er de kenmerken van, evenals de opname van de beschonken militairen. Ook glipt de satire andere programma's binnen, maar omdat zij niet in een herkenbare context wordt geplaatst, blijven de emoties, tot uiting komend in anonieme telefoontjes en scheldbrieven, achterwege.

Vorig jaar herfst kwam een mini-omroep, de Satirische Televisie en Radio Omroep even in de publiciteit. Haar eerste — en naar later bleek — enige activiteit was het instellen van een onderzoek naar de behoefte aan satire. Een mini-omroep kan namelijk een zendmachtiging krijgen indien zij een bepaald belang dient, in dit geval de behoefte aan satire. Op de vraag, in het genoemde onderzoek gesteld, 'Vindt u het goed als er een satirisch televisieprogramma is?' bleek 36 pct. van de ondervraagden er voor, 19 pct. stond er neutraal tegenover, 45 pct. vond het niet nodig.

De VPRO zette eind 1967 een satirisch programma in het winterschema. Interne verwickelingen lekten uit in de pers. Het programma stierf een vroege dood, in het prenatale stadium eigenlijk.

EGO vroeg aan Joris van den Berg en Dimitri Frenkel Frank of de satire op de televisie moet terugkeren.

NICO HAASBROEK

Joris van den Berg: 'ja'

Joris van den Berg (36), redacteur van het weekblad 'Vrij Nederland' en tevens visie-recensent van dagblad Het Parool, te Amsterdam.

'Als Han Lammers niet in bulderend gelach was uitgebarsten en Peter L. zijn tekst niet met gevouwen handen gesloten ogen had voorgedragen, was er van het omstreven 'beeldrijke nummer' in 'Zo is het' geen rel gekomen. Dat Rinus Ferdinandusse, Blokker en Dimitri Frenkel Frank met poot stijf hielden toen de VARA nummer over Van Hall (de toenmalige Amsterdamse burgemeester) wilde ophouden, pleit voor hen. Absoluut vrijheid voor het maken van een satirisch programma is een eerste vereiste.

Welke taak heeft een satirisch programma?

'Neem de Paus. Iedereen levert feedback, maar 'Zo is het' zou de Paus onmiddellijk opblazen en gaan verhoorlijken. Een satirisch programma moet onmiddellijk de andere kant laten zien, overdreven zaken doorprikken en ongelijke bedoelingen ontmaskeren.'

Vermindert de behoefte aan satire door het geleidelijk verdwijnen van taboes?

'Taboes zul je in Nederland waarschijnlijk altijd houden. Ik geloof dat uniek is dat men elkaar hier naar leven staat als het om het al of niet naleven van normen en regels gaat. Het land is overladen met gedragsregels, taboes. Stromingen en opvattingen hebben in Nederland door elkaar heen gelopen, met elkaar over hoop gelegerd, terwijl in een land als Polen het kath-

Dimitri Frenkel Frank: 'nee'

...e met het communisme kan samen-
...n. Uit de rel rond de 'beeldreligie'
...k de noodzaak van een satirisch pro-
...nma.'

Moet de satire terugkeren op het
erm?

Natuurlijk. Zo'n kabinet De Jong kan
...a maar ongestoord z'n gang gaan. Er
...en volstrekt onbekende mensen in.
...wordt hoog tijd dat een man als
...ister Schut eens aan het volk wordt
...rgesteld. In de tijd van 'Zo is het'
...kten vele autoriteiten hun bekend-
...l aan de satire. De moeilijkheid al-
...n is dat een satirisch programma bij
...rbaat al gedoemd is te struikelen
...r de structuur van het omroepbestel.
...leden kunnen hun bestuur hun ge-
...ditioneerde wil opleggen.'

Er zijn drie mogelijkheden om wel
...re te kunnen brengen. De Neder-
...lse Televisie Stichting kan het doen,
...mini-omroep kan het doen en de
...rheid zou het kunnen regelen. Gerard
...het Reve krijgt tenslotte ook subsi-
...In het laatste geval zou de overheid
...onafhankelijke hoofdredakteur moe-
...benoemen die wettelijk aansprakelijk
...worden gesteld voor de inhoud van
...programma. Zodoende kan de parti-
...er die zich gegrepen voelt naar de
...iter lopen en de hoofdredakteur aan-
...gen. Net als dat bij demonstraties
...eurt maakt de hoofdredakteur de in-
...id (tekst, leuzen) van de uitzending
...tevorens bekend aan de overheid.'

Het is natuurlijk te gek dat, als blijkt
...er behoefte bestaat aan satire, de
...oepen niet daarin voorzien.'

Dimitri Frenkel Frank (40), ex-tekst-
schrijver 'Zo is het', auteur, copywriter,
te Amsterdam-Buitenveldert. De heer
Frenkel Frank is op het ogenblik bezig
met de voorbereiding van 'Hadimassa'
(Vara-t.v.), een programma dat — in te-
genstelling tot vorig jaar — meer op de
actualiteit zal worden geënt. Als hij dat
wil, dan mag hij satire in de nieuwe
formule stoppen.

'Ik ga het komende seizoen blank te-
genover de actualiteit staan. Dan zie ik
vanzelf wel hoe het uitpakt.

'In principe is het natuurlijk juist om
te stellen dat er altijd mensen en ten-
denzen zijn waar je permanent op moet
blijven hakken, maar als ik de moker-
hamer oppak denk ik vaak: Moet dat
nou? Zodra de creativiteit om de hoek
komt kijken, heb je er veelal geen zin
meer in om die voortdurende bron van
ergernis in spot om te zetten.'

Moet de satire terugkeren op het
scherm?

'Nee. Kijk, 'Zo is het' was een uitzon-
deringsgeval en zal het altijd blijven. Dat
kwam omdat dit programma begon op
een moment waarop het optimaal func-
tioneerde. Het opende de communica-
tiekkanalen en stelde door een samenloop
van omstandigheden ('beeldreligie' en de
onverwachte reactie daarop) de onder de
oppervlakte aanwezige mentaliteitsver-
schillen aan het licht. Ook werden de
rechtse tendenzen die op dat ogenblik
hun kop opstaken aangetoond. Daarom
geloof ik niet dat we nu in een situatie
zitten waarin een programma als 'Zo is
het' een dergelijk effect zou hebben.

In dat geval krijg je dat mensen die
een bepaalde gedachte hebben en die
ook uiten worden gewaardeerd door een
groep mensen die zoiets dapper vinden.
Toen we 'Zo is het' begonnen wisten we
elke keer weer dat we mensen zouden
schokken. We zeiden dingen die ze nog
nooit via dat medium gehoord of gezien
hadden. De bedoeling was dat er iets
zou gaan gebeuren. Uiteraard zou dat
met een satirisch programma nu niet
meer het geval zijn. Het publiek is in-
middels gehard, gewend aan satire. Als
gevolg hiervan zal de satire waarschijn-
lijk minder hard worden. Een andere
kant van de zaak is dat je er op den
duur doodmoe van wordt om steeds
maar weer dezelfde verschijnselen en
mensen onder handen te nemen.

Theoretisch kun je dan natuurlijk ver-
der gaan door bij voorbeeld de kern van
kwetsbare onderwerpen als de religie,
het koningshuis en dergelijke aan te val-
len. Zwakke plekken nemen en extra gif
toedienen. Je ontketent dan een tegen-
stroom die zijn ontstaan dankt aan het
feit dat je geneigd bent een effect te
veroorzaken, alleen maar terwille van het
effect.'

'Opvallend is dat emoties die los ko-
men in verband met een omstreten
spottend programma-onderdeel vrijwel
altijd de vorm betreffen en sporadisch
de inhoud. Neem de dronken militairen
in Hoepla. De discussie ging alleen maar
over het al of niet toelaatbare van het
interviewen van bier drinkende soldaten
in een trein. Over het verschijnsel 'mili-
tair' op weg naar de kazerne werd
niet gesproken.'

Het Nederlands cabaret zoekt naar nieuwe wegen

Vorm nog niet gevonden

● Eric Herfst, artistiek en zakelijk leider van Lurelei, 'wil iets geheel anders', maar wat weet hij nog niet.

● Fons Jansen gaat na zijn katholieke shows een 'algemeen' programma brengen.

● Toon Hermans mikt op Amerika. Hij vindt ons land te klein. Via Canada wil hij met zijn Amerikaanse voorstelling (vijf jaar voorbereid) Broadway veroveren.

● Wim Sonneveld is afgestapt van zijn eenmans-formule. Hij doet nu al gerui-

grappen, de 'gags' in het programma van pantomimespeler Rob van Houten, die onder de noemer cabaret vallen?

Als Fons Jansen de eigenaardigheden van de r.-k. kerk aan de kaak stelt, als Wim Sonneveld sentimenteel of clownesk doet, als Lurelei de maatschappij relativeert en mild uit haar voegen rukt, is dat het dan?

Of brengt Wim Kan cabaret door zonder politieke overtuiging (of het moest een rechtse zijn) politici van hun voetstuk te halen?

Beukend op een café-piano probeerde de Franse componist-muziekpedagoog Eric Satie de jonge Debussy van zijn Wagneriaanse misvattingen te bevrijden. Dichters, schilders, variété-artiesten en tekenaars discussieerden en gaven gastvoorstellingen. Ateliers verzezen op de helling. Aan de voet van de heuvel was de markt van schildersmodellen, vlak bij de halte van de paardentram, getrokken door één paard van de trammaatschappij en één van de dierenbescherming. De weg naar boven werd gemarkeerd door nachtclubs, wijnschenkerijen en café-chantants.

Het schimmenspeltheater van de galerij van het Palais Royal (het voormalige Palais de Richelieu, bij het Louvre) verhuisde naar Montmartre.

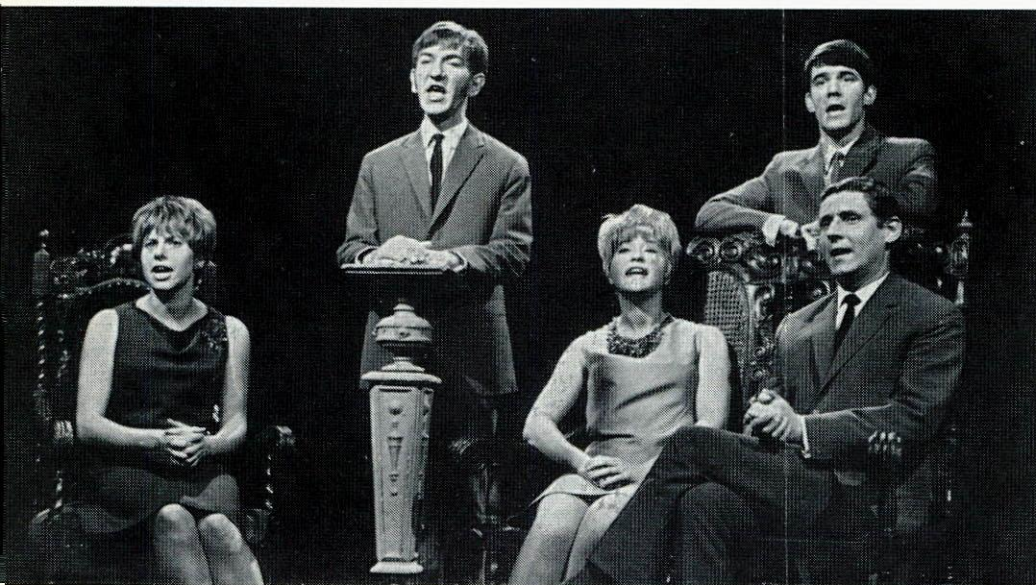
Bekend trefpunt

Le Moulin de la Galette — waar al Montmartres frivoliteit was begonnen, omdat mevrouw Debray zo goed koeken (galettes) kon bakken en haar man lui was en van muziek hield — werd een bekend trefpunt van artiesten en dansgelegenheid. Renoir vereeuwigde het zaterdagse grote dansfeest in 1875 (Le Bal du Moulin de la Galette).

Het cabaret 'Le Chat Noir' (de zwarte kat), genoemd naar een verhaal van Edgar Allan Poe — werd internationaal bekend.

Le Chat Noir is de historie ingegaan als eerste cabaret. Oprichters waren Rodolphe Salis en Emile Goudeau.

Salis: zoon van een likeurstoker van maakt tussen de verschillende kunst-

Scène uit een sketch van het cabaret van Piotr Skrzynecki in Krakow, Polen.

me tijd samen met Ina van Faassen.

● Sieto Hoving is de laatste tijd duidelijk internationaler geworden. Niet verwonderlijk, want de wereld wordt kleiner, de binnenlandse politiek onbelangrijker, de gebeurtenissen in het buitenland komen steeds meer in de interesse-sfeer te liggen (Vietnam, Biafra, Tsjecho-slowakije, Latijns-Amerika).

Het Nederlandse 'cabaret' blijft intussen tussen aanhalingstekens staan: de nieuwe weg, de moderne vorm, is nog niet gevonden.

Wat is cabaret?

Herfst, Jansen, Hermans, Sonneveld, Hoving, Paul van Vliet (hij blijft Haags!), Wim Kan (leeft hij nog?), Frans Koster, Ramses Shaffy, Henk Elsink, Herman van Veen en Rob van Houten kunnen deze vraag beantwoorden.

Maar wat een verwarring zou dat scheppen. Want welke van de twaalf definities zou de juiste zijn?

Is het de blijheid van Toon Hermans?

Is het de politieke geëngageerdheid van de agressieve Sieto Hoving?

Zijn het de gekke, elastische smoeien van Herman van Veen, de absurde

Cabaret is meer dan liedjes zingen, het is meer dan een zaal vermaken ('entertainen'). Het is meer dan vrijblijvende kleinkunst, lichtgewicht theater.

Waar komt het vandaan?

Artistieke vorm

Aan de rand van Parijs, op de helling van de 'Martelaarsberg', Montmartre, ontstond tijdens het einde van de negentiende eeuw de artistieke vorm die later de naam van cabaret zou krijgen. Een uitgelezen plekje voor iets nieuws, iets revolutionairs, deze toen nog geïsoleerde heuvel met zijn veelbewogen historie, zijn landelijke karakter, zijn vrijmoedige bewoners.

Rondom de drie overgebleven molens van de familie Debray — er waren er oorspronkelijk vierentwintig — vormde zich een centrum van danslustige Montmartriaanse schone en jonge, revolutionaire kunstenaars uit alle delen van Europa.

Daar waar eens de tempels van Mercurius en Mars hun marmeren zuilen verhieven, werden in kroegen, café's en dancings ideeën geboren.

Rob van Houten

Lurelei: van links naar rechts Maria Lindes,
Eric Herfst, Jasparine de Jong, zijn vrouw,
John Lanting (zittend) en Kees van Kooten.

uitingen. Het cabaret was de eerste stap naar een totale kunst. Deze stap is niet gevolgd door een tweede.

Het is overigens niet toevallig dat in perioden dat de maatschappij dreigde te ontsporen of al ontspoord was (de Frans-Duitse oorlog, de economische ineenstorting van Europa, de wereldoorlogen) deze uitingsvorm opbloeide. Per definitie is cabaret geëngageerd. Het is revolutionair, soms ook anarchistisch (Maurice Mac-Nab met zijn chansons: 'L'Expulsion des Princes', 'Le Bal à l'Hôtel de Ville').

Deze pure cabaretvorm is nog terug te vinden in het Poolse Kraków, waar Piotr Skrzynecki de autoriteiten tart, maar ook in Tsjechoslowakije, voornamelijk in Praag.

In Engeland vindt men iets dergelijks: de theater-workshops, waar de idee van het 'Brain-stormen' in ere wordt gehouden.

In Nederland wordt iets gedaan dat er op lijkt door geëngageerde voorstanders van totale kunst als Peter Schat, Misja Mengelberg, Mulisch, Louis Andriessen.

Wat in ons land evenwel cabaret wordt genoemd heeft daarmee vaak minder te maken dan de experimenten van Schat *cs.* Het Nederlandse 'Cabaret' komt voornamelijk neer op het vriendelijk vermaken van het publiek.

Wat betreft karakter komt het bijten-de politieke cabaret van Sieto Hoving

CABARET

adellijke afkomst, zonder buitengewone talenten, maar uiterst origineel, een liefhebber van rode wijn, een bluffer, een fantast. Hij schilderde slecht, maakte karikaturen en schreef pamfletten aan de lopende band.

Goudeau: een loensende, donkere, baardige man, een dichter en een oorspronkelijk talent.

Zij vestigden hun exclusieve 'Le Chat Noir' in een leegstaand winkelpand op de boulevard Rochechouart. Aan de decoratie van het interieur werkten tekeners als Henri Pille en Henri Rivière (bekend onder de naam Caran d'Aché) mee.

Le Chat Noir bestond uit een soort gelagkamer in de vorm van een schildersatelier en een optrekje, bestemd voor eregasten als Satie, Emile Zola, Victor Hugo en Renoir.

Salis en Goudeau organiseerden soirées. De graaf De Villiers de l'Isle Adam reciteerde er zijn gruwelproza. Leon Bloy zweept zijn toehoorders op met passages uit zijn aangrijpende felle proza. De Poolse, beeldschone musicienne-dichteres Marysia Krynska (de enige

vrouw in het gezelschap) experimenteerde er als eerste met het 'vers libre'.

Maurice Rollinat liet — zich achter de piano begeleidend — zijn surrealistische wreedheidspoëzie door het zaaltje klinken. Henri Rivière gaf er zijn schimmspelopvoeringen. Ook chansons klonken er. Het moderne lied werd er geboren. De bekende zangers uit Le Chat Noir zijn Jules Joux, Maurice Mac-Nab en Aristide Bruant, die later zelf een cabaret begon.

Vanuit Parijs begon de opmars van het cabaret. In Berlijn en München (Erica Mann), Oostenrijk (Wenen) en Polen (Warschau en Krakow) werden cabaret-centra gesticht

In die beginjaren was de voorhoede van de Europese kunst te vinden in de exclusiviteit van de cabaretruimte.

Het cabaret was meer een 'Workshop' dan een plaats waar het publiek zich kon vermaken. In de cabarets werden impulsen gegeven aan de moderne kunst, kwam men in verzet tegen het oude, het maatschappelijke bestel, de normen. Het was een bolwerk van artistieke revolutionairen, waar geen scheiding werd ge-

het meest overeen met het origineel.

In het programma van Rob van Houten zitten absurde vondsten die aan het tv-werk van de Fransman Averty doen denken. Van Houten zou — als hij iets minder pantomime, iets meer 'Gags' in zijn shows zou doen en iets bondiger zou werken — kunnen uitgroeien tot een *echte* moderne cabaretier.

Lurelei vindt wellicht ook de nieuwe weg — kwaliteit zit er genoeg bij deze Amsterdamse groep.

Dat we in Nederland af moeten van de ontstane spraakverwarring is duidelijk. Cabaret is geen avondje uit, is geen entertainment.

Het moet zorgen opnieuw de artistieke voorpost te worden die het was. Dat verlangt een heroriëntering, een mentaliteitsverandering, een internationalisering.

Het volk vermaken mag, maar noem het geen cabaret. Een goede clown is onbetaalbaar, maar verwar hem nooit met een cabaretier.

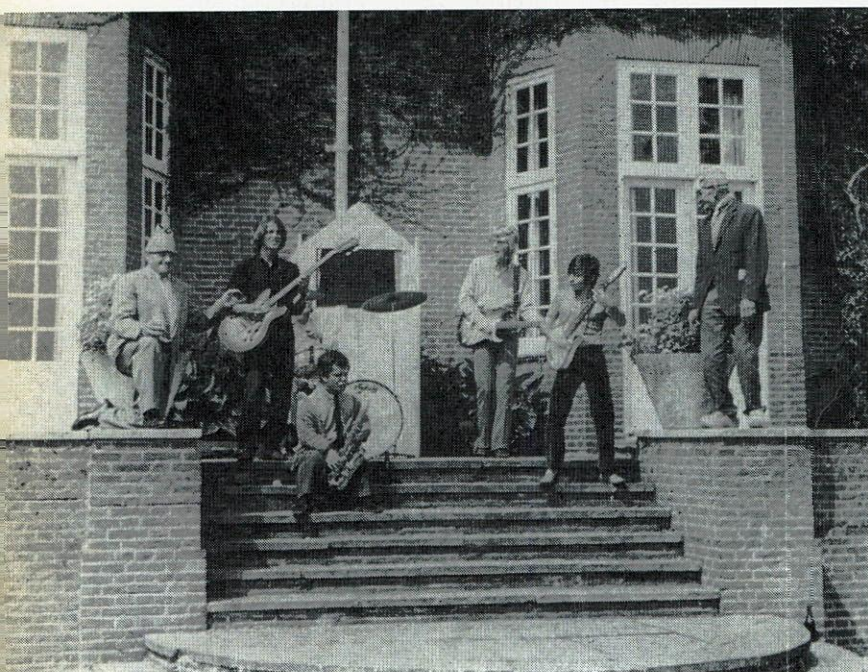
Pisuisse en Speenhof zijn dood, al een hele tijd. Het heeft geen enkele zin hun geest in deze tijd nog levend te houden.

BOB VAN OPZEELAND

Total loss

Foto's
Tom
Weerheijm

*Ego's fotograaf Tom Weerheijm
maakt samen met stuntman Han Blaauw
een TV-film van ongeveer een half uur.*

*Op deze pagina
foto's van een gangstersfeest
op een landgoed in Wassenaar.*

*De gangsters vermaken zich met de
beatgroep Shocking Blue van
Rob van Leeuwen.*

